

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Skotská národní strana mezi separatismem
a secesionismem**

Eliška Hošínská

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Skotská národní strana mezi separatismem
a secesionismem**

Eliška Hošínská

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákřavský, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Děkuji panu PhDr. Jiřímu Zákrauskému, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a nejbližším za podporu během celého studia.

Obsah

1	Úvod	6
2	Vysvětlení stěžejních pojmů	9
2.1	Nacionalismus a národ.....	9
2.2	Secesionismus a separatismus	10
3	Skotská národní strana v historickém kontextu.....	13
3.1	Skotský nacionalismus před vznikem SNP	13
3.2	Skotské nacionalistické proudy před vznikem SNP	14
3.3	Skotská národní strana v letech 1934–1998	16
3.3.1	Sedmdesátá léta ve znamení devoluční politiky	17
3.3.2	Cesta k vytvoření skotského parlamentu	20
3.4	Vnímání skotské identity	22
4	Skotská národní strana od roku 1999 do února 2020	24
4.1	SNP a její postoj k novému skotskému parlamentu	24
4.2	Referendum o skotské nezávislosti?.....	25
4.3	Cesta k uspořádání referenda o nezávislosti Skotska v roce 2014	28
4.4	Výsledky referenda z roku 2014 a další vývoj politiky SNP	32
4.5	Brexit a reakce skotské vlády a SNP	33
5	Závěr.....	37
6	Seznam literatury.....	39
7	Resumé	46
8	Seznam příloh.....	48

1 Úvod

Skotská národní strana, anglicky *Scottish National Party* (dále SNP), je nacionalistická politická strana, která požaduje plnou nezávislost Skotska na Velké Británii. Počátky SNP lze sledovat ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století, kdy vzniklo několik hnutí obhajujících domácí vládu a různou míru samosprávy pro Skotsko. Mezi ně patřily Národní liga Skotů (*The Scots National League*) a Skotská nacionalistická asociace glasgowské univerzity (*Glasgow University Scottish Nationalist Association*). Tato dvě hnutí se roku 1928 spojila se Skotským národním hnutím (*Scottish National Movement*), což vedlo ke vzniku Národní strany Skotska (*National Party of Scotland*). V roce 1934 se Národní strana Skotska sloučila se Skotskou stranou (*Scottish Party*) a vznikla současná Skotská národní strana.

Historie strany s sebou přináší řadu vzestupů i pádů. V roce 2013 se předsedovi SNP Alexovi Salmondovi podařilo prosadit vyhlášení referenda o nezávislosti Skotska, jež se uskutečnilo 18. září 2014. Ačkoli byla nezávislost v tomto referendu odmítnuta, vynořují se další požadavky ze strany SNP na vyhlášení nového hlasování. Tyto požadavky spolu s podporou nezávislosti byly ještě více posíleny odchodem Spojeného království (a tak i Skotska) z Evropské unie k 31. 1. 2020. Skotsko si totiž na rozdíl od Anglie či Walesu odhlasovalo v EU setrvat. Podle posledních průzkumů agentury *YouGov* se pro samostatnost Skotska vyslovila většina dotázaných (Curtis 2020). SNP si polepšila i v předčasných volbách do dolní komory parlamentu Spojeného království, konaných dvanáctého prosince 2019. Strana získala čtyřicet osm z padesáti devíti křesel pro Skotsko, což je o třináct více, než ve volbách v roce 2017 (BBC 2019).

Vytvoření SNP bylo zásadním milníkem pro otázku skotské nezávislosti. Postoj SNP k samostatnosti Skotska nebyl však vždy jednoznačný. V této bakalářské práci se proto věnuji především obdobím, kdy měla strana tendenci inklinovat spíše k separatismu a kdy k secesionismu.

V první části bakalářské práce vysvětlují pojmy separatismus, secesionismus a nacionalismus. Důležité je především pochopit rozdíl mezi

prvními dvěma pojmy, neboť jsou pro mou práci stěžejní a odborníci se na jejich definici neshodují. Autorem, který pojmy striktně rozlišuje je například John R. Wood (1981: 110).

V další (empirické) části práce nejprve popisují skotský nacionalismus před vznikem SNP a události, které vedly k jejímu založení. Dále se věnují historii této strany od roku 1934 až do února roku 2020. Vývoj strany je důležitý v souvislosti s proměnami požadavků SNP pro Skotsko. Zaměřuji se na období, kdy měla SNP secesionistické snahy a kdy spíše snahy separatistické. K tomu mi pomáhají mimo jiné i volební programy SNP.

Cílem bakalářské práce je aplikovat koncepty separatismus a secesionismus na konkrétní příklady v SNP, jinými slovy pozorovat snahy o osamostatnění či požadavky na větší autonomii v jednotlivých obdobích existence této nacionalistické strany. Metodou pro dosažení tohoto cíle je analýza vybraných období činnosti SNP, například volebních programů a jejich naplnění v praxi. V závěru hodnotím získané poznatky a důvody separatistických a secesionistických snah SNP v daných obdobích.

Ve své práci čerpám z knižních zdrojů, článků z odborných časopisů, volebních programů SNP a zdrojů internetových. Zmínit musím rovněž studii s názvem *The Unraveling of the Union? Brexit, Scottish Independence, and the Future of the United Kingdom*, kterou mi poskytli profesori z Katedry politologie univerzity ve Valdostě, USA, konkrétně James LaPlant, Carol Glen a Kristina LaPlant (2016). Příležitost strávit na této univerzitě v rámci studia celý říjen 2019 jsem využila k získání různých podkladů a poznatků pro závěrečnou práci. Dr. Carol Glen, která pochází ze Skotska a specializuje se právě na jeho potenciální nezávislost, mi po společné konzultaci na toto téma zaslala a doporučila další odborné články a zdroje. Konzultace s ní byla zajímavá a obohacující rovněž proto, že její dcera přímo působí v SNP a jejich pohled na skotskou nezávislost je tedy kladný.

K sepsání teoretické části mé bakalářské práce přispěly zejména knižní tituly českých i zahraničních autorů, mezi které patří například Přemysl Rosůlek (2014), Arnošt Gellner (1993), Anthony Smith (1991) či John R. Wood (1981). Ve

druhé části práce čerpám od autorů Juliuse W. Frienda (2012) a Jiřího Kohoutka (1999), kteří přehledně popisují historický vývoj skotského národa a SNP. Dále kromě volebních programů SNP využívám také dokumenty vydané skotskou vládou a dolní komorou britského parlamentu. Jelikož je téma mé bakalářské práce stále aktuální, vychází i mnoho článků od společnosti *BBC* či britského deníku *The Guardian*, z nichž čerpám zejména ke konci práce.

2 Vysvětlení stěžejních pojmů

2.1 Nacionalismus a národ

Pro vysvětlení nacionalismu je vhodné se nejdříve zaměřit na související termín národ. Národ je tvořen lidmi, kteří sdílejí společné myšlenky, představy, způsoby chování a dorozumívání. Tito lidé musí vzájemně uznávat, že jsou příslušníky stejného národa. Pouhá skupina osob okupující stejné území či mluvící daným jazykem se stane národem, pokud její členové vůči sobě závazně uznají určitá práva a povinnosti (Gellner 1993: 18). Všeobecný slovník mezinárodních vztahů například definuje národ jako společenskou skupinu, která má společnou ideologii, instituce, zvyky a pocit homogenity. V národě je také přítomen silný skupinový pocit přináležitosti, spojovaný s určitým územím, které mu patří (Plano – Olton 1969: 119). Pojem národní stát poté charakterizuje stát, jehož hranice se shodují s teritoriálním rozmístěním národa, jinými slovy vyjadřuje stav, kdy má národ svůj vlastní stát (Connor 2003: 159).

Podle Anthonyho Smithe (1991: 14) je národ „pojmenovaná lidská populace sdílející historické území, společné mýty a historické vzpomínky, masovou veřejnou kulturu, společnou ekonomiku a společná zákonná práva a povinnosti všech členů“¹. Tato definice je kritizována izraelskou politoložkou Yuli Tamirovou (1995: 424), která ve svém recenzním článku na Smithovu knihu *National Identity* uvádí, že Smith sloučil dohromady důvody vzniku národa, jako jsou společné historické území, ekonomiku a společný právní systém s výsledky (sdílení mýtů a historických vzpomínek). Tamirová přichází s poměrně složitější definicí. Podle ní je národ „komunita, jejíž členové sdílejí pocity bratrství, podstatné odlišnosti a exkluzivity, stejně jako víru ve společný rodový původ a nepřetržitou genealogii“² (Tamir 1995: 425).

¹ Znění citace v anglickém originálu: „named human population sharing an historic territory, common myths, and historical memories, a mass public culture, a common economy and common legal rights and duties for all members” (Smith 1991: 14).

² Znění citace v anglickém originálu: „community whose members share feelings of fraternity, substantial distinctiveness, and exclusivity, as well as beliefs in a common ancestry and continuous genealogy” (Tamir 1995: 425).

Nyní si ukážeme, že definice nacionalismu se u odborníků rovněž liší. Jeden soubor přístupů považuje nacionalismus za myšlenku, víru nebo princip. Gellner (1993: 12) nacionalismus vnímá jako „princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné“. Ještě jednodušší je Haasova definice: „víra držaná skupinou lidí, že by měli tvořit národ, nebo že už jím jsou“³ (Haas 1986: 727). Motyl (1992: 311) považuje nacionalismus za myšlenku či jakýsi ideál. Tvrdí, že jelikož je nacionalismus založen na myšlenkách jako je národní stát, sebeurčení, národní identita a národní nadřazenost, nemohou být tyto myšlenky základem pro definici nacionalismu, pokud nepředpokládáme, že víra se vždy automaticky převádí do chování. Definici, která kombinuje myšlenky a činnosti (chování) nacionalistů, poskytl Roy Mellor (1989: 4–5). Nacionalismus podle něj představuje snahu národa kontrolovat území, které jeho členové právem vnímají jako svou domovinu.

2.2 Secesionismus a separatismus

Již z názvu mé bakalářské práce vyplývá, že vysvětlení konceptů secesionismus a separatismus je pro mou práci nezbytné. Tyto koncepty spolu velmi úzce souvisí a někteří autoři je dokonce ztotožňují, či libovolně zaměňují (Rosůlek 2014: 28). Začneme s vysvětlením pojmu secese, jež pochází z latinského slovesa *secedere*, což znamená odejít či vzdálit se. V souvislosti s náboženstvím se tento pojem rozšířil ve třicátých letech osmnáctého století, kdy v roce 1733 došlo k rozvratu a rozštěpení skotské církve (*The Church of Scotland*) a separatisté se začali nazývat *seceders*. V rámci nové secesionistické církve pak nesli název *The Secession Church*. Tento skotský rozvrat přenesl secesionismus i do politického prostředí – například ve Spojených státech amerických se již na počátku devatenáctého století objevily požadavky menších států na vystoupení z Unie (Rosůlek 2014: 19). Prvními, kdo zpopularizovali myšlenku sebeurčení národů, byli bolševici, ale ti se zaměřovali pouze na ruské národy. Zájem o tuto problematiku ještě více zesílil po první světové válce, kdy tehdejší americký

³ Z anglického originálu: „a belief held by a group of people that they ought to constitute a nation, or that they already are one” (Haas 1986: 727).

prezident Thomas Woodrow Wilson představil svůj čtrnáctibodový program. Tento program byl zaměřen na poválečné uspořádání světa a obsahoval body týkající se principu sebeurčení (Rosůlek 2014: 22–23). V padesátých letech dvacátého století se stala otázka sebeurčení v podobě secese zásadní na půdě OSN. V rámci dekolonizace mělo obyvatelstvo rozpadajících se kolonií právo na vlastní stát, přičemž musely být zachovány administrativní hranice koloniálních mocností (Tomuschat 2006: 25). Nyní je právo na sebeurčení národů ukotveno nejen v Chartě OSN, ale i v dalších mezinárodních a regionálních dokumentech, například v Deklaraci zásad mezinárodního práva o přátelských vztazích a spolupráci mezi státy přijaté Valným shromážděním OSN v roce 1970 nebo v Helsinském závěrečném aktu přijatém Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v roce 1975.

Secese tedy označuje politickou dezintegraci, kdy političtí aktéři přestanou být loajální politickému centru a zaměřují se na své vlastní centrum (Wood 1981: 110). Jde o dlouhý a náročný proces, ve kterém se objevují různé nároky, jednání a rozhodnutí, které mohou – ale nemusí – vést k vytvoření nového státu. Ke stanovení průběhu secese slouží mezinárodní právo, které zahrnuje tři pravidla určená orgánům secesionistického hnutí. Konkrétně je to zákaz přímé či nepřímé zahraniční vojenské podpory, souhlas většiny místního obyvatelstva vyjádřený v referendu a respektování zásady *uti possidetis*⁴ (Kohen 2006: 14).

Separatismus či politická separace představuje úsilí politických hnutí o omezení kontroly centrální autoritou v dané oblasti. Bývá vyjádřen požadavky na regionální autonomii v konkrétních sférách rozhodování. Separatistická hnutí se mohou stát secesionistickými a naopak. Může také dojít k tomu, že ve stejném hnutí najdeme separatisty i secesionisty zároveň. Zásadním rozdílem je ochota či neochota členů hnutí uznat svrchovanost stávající politické moci (Wood 1981: 110). Rozdíl mezi secesí a separatismem můžeme pochopit také pomocí termínů externí a interní sebeurčení. Externí sebeurčení (secese) znamená úplné oddělení

⁴ *Uti possidetis juris* („jak vlastníte podle zákona“) je zásada mezinárodního práva, která stanovuje, že nově vytvořené suverénní státy by si měly zachovat stejné vnitřní hranice, které měly jako závislá oblast před získáním nezávislosti.

území od státu a interní či vnitřní secese (separatismus) je oddělením, kdy zůstává zachována územní celistvost státu (Rosůlek 2014: 28).

3 Skotská národní strana v historickém kontextu

3.1 Skotský nacionalismus před vznikem SNP

Přestože národy jsou produktem doby moderní a vznikají až během osmnáctého a devatenáctého století, někteří autoři, například William Ferguson (1998: 301), spojují kořeny skotského národa s irskými kmeny Piktů a Skotů, kteří po sjednocení v devátém století založily Skotské království nazývané také jako Alba. Na konci třináctého století čelilo Skotské království boji o přežití, když v roce 1286 náhle zemřel skotský král Alexander III. a nezanechal po sobě dědice. Anglický král Eduard I. se snažil tuto příležitost využít k rozšíření své vlády do Skotska a započal tak to, co dnes nazýváme jako skotské války za nezávislost (1296–1328). Během prvních let boje o svobodu vedl skotskou armádu William Wallace, který je dnes považován za jednoho z největších skotských národních hrdinů. Po něm převzal vedení Robert Bruce⁵, jemuž se podařilo zvítězit ve slavné bitvě u Bannockburnu⁶ v roce 1314 a udržet tak nezávislost království (Ichijo 2004: 9). Toto období také přineslo vytvoření oslavovaného dokumentu s názvem Prohlášení o Arbroath (1320), který potvrdil skotskou nezávislost na Anglii.

Nicméně v roce 1707 byla vytvořena Unie a Skotsko se stalo součástí britské říše. Smlouva o Unii byla podepsána a ratifikována tehdy ještě skotským parlamentem, kterého se Skotsko tímto podpisem vzdalo ve prospěch Unie. Tamní silná opozice s vytvořením společného království nesouhlasila a tento nesouhlas měl podobu peticí, pochodů i pouličních nepokojů (LaPlant – Glen – LaPlant 2016: 3). Oponenti smlouvy se obávali nejen hospodářské spolupráce s Anglií, ale hlavně omezení skotského politického vlivu ve westminsterském parlamentu. Tato obava přetrvávala dodnes. Nacionalisté trvají na tom, že skotské zájmy jsou centrální vládou ve Westminsteru opomíjeny a zanedbávány. I přes ztrátu politické nezávislosti usilovali Skotové o co největší míru autonomie, jaké bylo možné v rámci unitárního státu dosáhnout. Zachovali si svůj právní a vzdělávací systém

⁵ Robert Bruce byl skotským králem v letech 1306–1329.

⁶ O této bitvě se například zpívá ve skladbě *Flowers of Scotland*, což je jedna z neoficiálních hymen Skotska.

a církev a skotští političtí vůdci získali relativně velké kompetence k vedení místních záležitostí. Nicméně vytvoření Unie s Anglií zůstalo ve Skotsku nepopulární a již od roku 1707 byly pozorovány pokusy o obnovení skotského parlamentu (LaPlant – Glen – LaPlant 2016: 3).

Počátky nacionalismu můžeme ve Skotsku pozorovat už na počátku osmnáctého století, kdy začaly rozpory mezi protestantskými příznivci nového krále Viléma Oranžského a jakobity, kteří byli na straně Jakuba II.⁷ Jakobité se později stali největšími odpůrci Unie a pod jejich vedením vypukla dvě důležitá povstání v letech 1715 a 1745, která však byla potlačena. Dalšími důležitými milníky skotského nacionalismu jsou události devatenáctého století. Zákon o reformě z roku 1832 rozšířil volební právo a poté přišla průmyslová revoluce, která ve Skotsku a Anglii pomohla pomocí nových technologií rozšířit zejména textilní průmysl. Průmyslová revoluce měla rovněž za následek růst zaměstnanosti, avšak pouze do určité doby. V roce 1840 se kvůli neúrodě brambor musela část obyvatelstva skotské Vysočiny stěhovat do měst, ale ani tam se jejich situace nezlepšila. Vznikla velká propast mezi třídami, kde na jedné straně existovala velmi chudá dělnická vrstva a na straně druhé bohatá a zajištěná buržoazie (Kohoutek 1999: 37).

3.2 Skotské nacionalistické proudy před vznikem SNP

Zavedení zákona o vzdělání v roce 1872 a vytvoření úřadu ministra pro Skotsko v roce 1885 ukazovalo, že stále více rozhodnutí ovlivňujících Skotsko bylo činěno v Londýně. V roce 1894 byla založena Skotská asociace pro domácí vládu (*Scottish Home Rule Association*), která měla za cíl zřídit v Edinburghu parlament s přenesenými pravomocemi. Pod jejím vedením bylo vytvoření skotské domácí vlády projednáno celkem sedmkrát, ale ani jedna tato diskuze nevedla k úspěšnému návrhu zákona (Ross 2014). Změna přišla se založením Společnosti mladých Skotů (*Young Scots' Society*) v roce 1900. Jednalo se o skupinu

⁷ Jakub II. Stuart byl v letech 1685–1688 katolickým králem Anglie, Skotska a Irska. V roce 1688 byl se svou manželkou a synem vyhnán do exilu ve Francii, neboť převážně protestantská Anglie katolického krále nechtěla. Jakub II. získal podporu francouzského krále Ludvíka XIV. i ostatních královských dvorů v Evropě.

liberálních aktivistů, kteří silně věřili ve vytvoření skotské vlády. V roce 1914 měli již deset tisíc členů, z nichž třicet bylo zvoleno do Westminsteru (Ross 2014). V období před první světovou válkou učinili tito členové z požadavku na domácí vládu stěžejní prvek národní politiky. Vrcholem těchto snah byl návrh zákona o domácí vládě z roku 1913, který parlamentu předložil poslanec William Cowan. Při předkládání návrhu měl Cowan projev, kde přednesl argumenty pro vytvoření domácí vlády. Mluvil o nedostatku zájmu o Skotsko ze strany anglických poslanců. Zmínil, že není divu, že Skotsko požaduje vlastní parlament a chce si samostatně rozhodovat o své půdě, vzdělávání, bydlení, obchodu s alkoholem a jiných záležitostech čistě místního zájmu (Ross 2014).

Na konci devatenáctého století můžeme ve Skotsku nalézt i řadu dalších aktivistů, kteří jsou označováni také jako noví jakobité. Jedním z nich byl Australan skotského původu Theodore Napier, redaktor politického a literárního časopisu *The Fiery Cross*. Napier psal o dynastii Stuartovců, o skotských požadavcích na domácí vládu nebo místní národní samosprávu⁸ a o bitvě u Bannockburnu⁹. Chtěl, aby bylo datum konání této bitvy oslavováno jako Den nezávislosti (Crawford 2014: 136). Napier se také odvolával na Wallace a Bruce, kteří vyhráli „svobodu od anglického otroctví“¹⁰ a prohlásil, že „zemi, která sama sobě nevládne, nelze považovat za svobodnou“¹¹ (Crawford 2014: 137).

Všechny tyto snahy byly přerušeny první světovou válkou, kdy se britský parlament zabýval hlavně opatřeními pro vedení války a otázka skotské decentralizace byla prozatím zapomenuta. Ve dvacátých letech byla v parlamentu znovu nastolena otázka domácí vlády ve Skotsku, ale skotský nacionalismus se „probouzel“ pomalu (Ross 2014). K jeho posílení došlo v průběhu poválečné hospodářské krize, neboť právě Skotsko bylo zasaženo ze všech částí Británie

⁸ Podrobněji viz Napierovu knihu *Scotland's Demand for Home Rule or Local National Self-Government* (Napier 1892).

⁹ Podrobněji viz Napierovu knihu *Bannockburn and Liberty: An Appeal to Scotsmen* (Napier 1893).

¹⁰ „Freedom from English thraldom“ (Crawford 2014: 137).

¹¹ „A country that does not govern itself cannot be regarded as free“ (Crawford 2014: 137).

nejvíce – přibližně čtvrtina obyvatel se ocitla na podpoře (Vodička 2009: 153–154).

Po válce se dalším obhájcem skotské nezávislosti stal i spisovatel a spoluzakladatel SNP Edward Montague Compton Mackenzie. I přes svůj anglický původ se cítil jako nositel skotské identity a stal se skotským nacionalistou. V roce 1926 navštívil skotskou Vysočinu a inspirován zakladatelem Národní ligy Skotů Ruaraidhem Erskinem obhajoval zabavení půdy nepřítomným pronajímatelům a napadal anglickou nadvládu (Crawford 2014: 138). Po skončení jakobitských povstání v polovině osmnáctého století bylo totiž zahájeno nucené stěhování obyvatel Vysočiny a půda byla původním majitelům zabrána za účelem pastevevství. V souvislosti s touto otázkou vznikla i Highlandská pozemková liga (*Highland Land League*), která požadovala navrácení půdy. V roce 1886 byl schválen zákon s názvem *Crofters Holdings Act*, kterým bylo legální vystěhování obyvatel zakázáno (Wallenfeldt 2015).

3.3 Skotská národní strana v letech 1934–1998

Jak již zaznělo v úvodu práce, SNP vznikla sloučením několika hnutí, která od počátku dvacátých let obhajovala skotskou domácí vládu a samosprávu. Jednalo se o Národní ligu Skotů (*The Scots National League*) a Skotskou nacionalistickou asociaci glasgowské univerzity (*Glasgow University Scottish Nationalist Association*). Tato dvě hnutí se spojila se Skotským národním hnutím (*Scottish National Movement*) a vznikla Národní strana Skotska (*National Party of Scotland*). Po sloučení Národní strany Skotska se Skotskou stranou (*Scottish Party*) vznikla v roce 1934 současná Skotská národní strana. Na začátku svého působení byla SNP nejednotná ve svých názorech. Ve straně se objevovaly různé názorové proudy, z nichž se některé chtěly zaměřit na kulturní cíle místo politických, a jiné dokonce odmítaly účast strany ve volbách (Kohoutek 1999: 38). Probíhala také debata mezi fundamentalisty, kteří se ihned chtěli soustředit na

dosažení nezávislosti, a gradualisty, kteří nezávislého Skotska chtěli dosáhnout prostřednictvím devoluce¹² (Black 2010).

Vhodným výchozím bodem pro analýzu je rok 1945, neboť označuje Spojené království jako sociální stát (*welfare state*). Obecněji řečeno se jedná o roli státu jako zprostředkovatele hospodářské modernizace (McCrone 2012: 73). Období po druhé světové válce tedy nebylo pro SNP příliš nadějně, neboť v této době byla pro Británii nejdůležitější silná centrální vláda, která zajistí poválečnou rekonstrukci. Ve srovnání s Anglií byla skotská ekonomika zaostalá, což se projevovalo mnohem vyšší mírou nezaměstnanosti a emigrace. V té době proto „být Britem“ znamenalo ve Skotsku spíše záležitost zdravého rozumu než závazku a členství ve Spojeném království bylo pragmatické (McCrone 2012: 73). Na případné projevy nacionalismu nebyla společnost v tuto chvíli připravená.

Prvním úspěchem SNP bylo získání poslaneckého mandátu v doplňovacích volbách v Motherwellském okrsku v roce 1945. Další mandát se podařilo získat až v doplňovacích volbách v Hamiltonu roku 1967, kde překvapivě vyhrála kandidátka Winnie Ewingová. Po příjezdu do Londýna prohlásila: „Zastavte svět, Skotsko chce nastoupit“¹³ (Glinka 2018). Právě od těchto voleb má SNP ve Westminsteru nepřetržité zastoupení (Strmiska 1998: 139). Díky těmto výsledkům se zvýšila publicita strany a výrazně se rozrostla i členská základna, kdy podle Iana Macdonalda, odpovědného za organizaci strany, měla strana v roce 1968 šedesát až sedmdesát tisíc členů. Počet poboček SNP byl vyšší než pět set, přičemž průměrně měla jedna pobočka více než sto členů (Wilson 2009: 40).

3.3.1 Sedmdesátá léta ve znamení devoluční politiky

Zásadní změna přišla s objevem ropy v Severním moři na začátku sedmdesátých let. SNP tohoto objevu ihned využila a v září 1972 představila kampaň zvanou Je to skotská ropa (*It's Scotland's Oil*). O rok později začala jomkipurská válka a následně i ropná krize, kterou vyvolaly státy Organizace arabských zemí

¹² Devoluce znamená přenesení pravomocí nebo odpovědnosti z centrální vlády na místní samosprávy (Cambridge Dictionary nedatováno). V případě Skotska tedy vytvoření skotské domácí vlády s vymezenými pravomocemi.

¹³ Z originálu: „Stop the World, Scotland wants to get on“ (Glinka 2018).

vyvážející ropu. Vyhlášením ropného embarga na země vnímané jako podporující Izrael během války dramaticky vzrostla cena ropy. To byla příležitost pro Skotsko, které mělo možnost díky nalezené ropě zbohatnout, a také pro SNP, která díky své kampani z roku 1972 přilákala další voliče. V únorových volbách roku 1974 strana získala sedm mandátů (Kohoutek 1999: 39). V říjnu téhož roku byly vyhlášeny druhé volby, ve kterých si SNP opět polepšila a získala jedenáct mandátů (Black 2010). Krátce před říjnovými volbami byl přidán dodatek do volebního programu s názvem Budoucnost Skotska (*Scotland's Future*), kde strana uvedla jako hlavní cíl dosažení skotské samosprávy a podporu skotských zájmů. Nacionalističtí poslanci požádali vládu ve Westminsteru o pravomoc zřídit skotský parlament s plnou kontrolou nad domácími záležitostmi Skotska (Butler – Kavanagh 1975: 70). SNP tak formulovala separatistické požadavky, které na začátku působení strany podporovali gradualisté.

Obecně bylo hlavním cílem strany dosažení nezávislosti pod britskou korunou, ale mimo Evropská společenství (ES). SNP chtěla tohoto cíle dosáhnout získáním většiny skotských křesel v dolní komoře parlamentu. Prosazovala statut Skotska jako národa s jeho nezcizitelným právem na sebeurčení. Také negativně vnímala historickou zkušenost s vytvořením Unie s Anglií, a to především kvůli potlačování existence výrazného skotského národa. Posledním argumentem bylo, že s koncem britské říše a objevem ropy již nebylo hospodářským zájmem Skotů patřit do Spojeného království (Dardanelli 2005: 27). Co se týče evropské integrace, SNP ji v této době vnímala hluboce negativně. Roku 1972 představila strana kampaň za hlasování pro „NE“ v nadcházejícím referendu v roce 1975. Tehdejší vůdce Billy Wolfe během kampaně prohlásil, že Evropská společenství (ES) „představují vše, proti čemu naše strana bojuje: centralizaci, nedemokratické postupy, mocenskou politiku a odstranění kulturních rozdílů“¹⁴ (Dardanelli 2005: 29). Většina Skotů však v referendu hlasovala ve prospěch členství v ES a SNP se

¹⁴ Originální znění citace: „represents everything that our party has fought against: centralisation, undemocratic procedures, power politics and a fetish for abolishing cultural differences“ (Dardanelli 2005: 29).

rozhodla tuto realitu akceptovat. Svůj negativní postoj si ale zachovala (Dardanelli 2005: 29).

Během sedmdesátých let byla však podpora secese Skotska stále velmi nízká a existovalo velké riziko, že vytvoření skotského parlamentu uspokojí voliče podporující samosprávu, čímž by došlo ke zpomalení procesu, který má vést k dosažení plné nezávislosti. Strana tedy zůstávala nadále názorově rozštěpená a pohybovala se mezi secesionistickými a separatistickými myšlenkami. Fundamentalisté zdůrazňovali, že by se strana měla držet tradiční politiky a soustředit se na získávání většiny skotských poslanců, zatímco gradualisté vnímali decentralizaci pozitivně a utvoření parlamentu by podle nich bylo jakýmsi odrazovým můstkem k odtržení. Argumentovali tím, že získání většiny skotských křesel je stále velmi nereálné, a cokoli, co mohlo alespoň přiblížit dosažení nezávislosti, musí být vítáno (Dardanelli 2005: 28).

Labouristická strana, která v polovině sedmdesátých let stále tvořila vládu, se shodla na tom, že nejlepší způsob, jak blokovat SNP, je zavedení domácí vlády ve Skotsku. V listopadu 1977 byl labouristy navržen zákon o Skotsku, který měl zajistit vytvoření skotského parlamentního shromáždění (*Scottish Assembly*). Návrh požadoval vypsání referenda a stanovil, že nejméně 40 % oprávněných voličů se musí vyslovit pro přijetí. Referendum se konalo první den v březnu roku 1979, kdy pro „ANO“ sice hlasovalo 52 % voličů, ale volební účast byla příliš nízká. Z celkového počtu oprávněných voličů ve Skotsku tak pro vytvoření shromáždění hlasovalo pouze 32,9 % (Friend 2012: 35).

SNP nakonec dosáhla v určité míře jednotného názoru na podporu decentralizace a tento návrh zákona plně podporovala. Přestože nešlo o její iniciativu, neúspěch tohoto referenda se projevil ve výsledcích předčasných parlamentních voleb v roce 1979. Strana zde ztratila devět mandátů a udržela si tak z předchozích jedenácti pouze dva (Kohoutek 1999: 39). Tyto volby jsou označovány jako zlom v poválečné britské historii. Období v letech 1945–1979 bylo charakteristické tím, že se hlavní politické strany většinou shodly na základních politických otázkách, jako jsou smíšená ekonomika, role odborových svazů či poskytování zdravotnických a vzdělávacích služeb. S vítězstvím

konzervativců v čele s Margaret Thatcherovou přišla změna. Thatcherismus byl ve stylu monetarismu¹⁵, privatizace, liberalizace volných trhů a snížení role odborových svazů. Vláda zvýšila úrokové sazby a skotský těžký a textilní průmysl byl nucen k prudkému poklesu, který vedl i k růstu nezaměstnanosti (Friend 2012: 35). Thatcherová odmítala separatistické požadavky Skotů a dospěla k závěru, že pouze další dávka tržních reforem by je konečně zbavila špatných návyků, které vycházely z „kultury závislosti“¹⁶ (Friend 2012: 35). Další nesouhlas s konzervativní vládou se projevil při prosazení daně z hlavy (*poll tax*), která byla zavedena nejprve do Skotska a byla vnímána jako nespravedlivá (Travis 2017).

3.3.2 Cesta k vytvoření skotského parlamentu

Nízká podpora voličů provázela SNP celá osmdesátá a devadesátá léta. Členská základna se rapidně snížila a odchod dalších členů pokračoval. V roce 1979 měla strana podle Gordona Wilsona (2009: 206) 14 087 členů, nicméně v roce 1981 se tento počet snížil na 12 617. Ve volbách roku 1987 získala strana jeden další mandát, takže měla v britském parlamentu celkem tři (Kohoutek 1999: 39).

V roce 1989 vznikla Skotská ústavodárná rada (*Scottish Constitutional Convention*) za účelem navržení skotského shromáždění nebo parlamentu. V březnu 1989 se uskutečnilo první zasedání členů, kteří byli složeni ze zástupců odborů a různých církví, labouristů a liberálních demokratů. SNP se konference neúčastnila, jelikož se obávala odmítnutí ze strany labouristů diskutovat o otázce secese (Mitchell 2009: 130). Z konference vzešla zpráva s názvem *Za skotský parlament (Towards Scotland's Parliament)*, ve které bylo podrobně navrženo vytvoření skotského parlamentu. Parlament měl mít omezené pravomoci, které se měly týkat samostatného rozhodování v ekonomice a obchodu, zdravotnictví, sociálního zabezpečení nebo vzdělávání. Následující roky probíhala jednání o tomto návrhu a v letech 1995 a 1996 vypracovala Skotská ústavodárná rada

¹⁵ Monetarismus je ekonomická teorie odmítající státní zásahy do ekonomiky a obhajující měnovou kontrolu.

¹⁶ Kultura závislosti se týká systému sociálního blahobytu, který povzbuzuje občany, aby pobírali dávky a nepracovali. Daňový systém je navržen tak, že poskytuje malou motivaci k odchodu z dávek do práce. V osmdesátých letech klesly tyto dávky v nezaměstnanosti ve Velké Británii pod průměrné mzdy (Economics Help nedatováno).

hlasovací lístek pro budoucí referendum. SNP se vzdala otázky na nezávislost, kterou chtěla do referenda zahrnout, a shodla s labouristy a liberálními demokraty. Opět tak došlo k přiklonění se k separatistickým myšlenkám. Konzervativní strana ztratila ve volbách roku 1997 všechna skotská křesla, neboť se postavila proti jakémukoli referendu (Friend 2012: 36).

Mezitím se v roce 1990 stal vedoucím strany Alex Salmond a pozměnil orientaci strany, která se stala více sociálně demokratickou a proevropskou (BBC 2018a). Řadil se mezi gradualisty a vyjadřoval pozitivní přístup k utvoření domácího parlamentu. V této době však ve straně panoval optimismus ohledně dosažení nezávislosti, což vedlo k tomu, že se Salmond setkával s nesouhlasy s jeho separatistickou politikou. To dokazuje i název volebního programu z roku 1992 – Nezávislost v Evropě. Uskutečněme ji nyní! (*Independence in Europe. Make it Happen Now!*). Tento název ukazuje i zcela odlišný postoj k členství v Evropské unii, než jaký SNP vyjadřovala ve své kampani dvacet let zpět. K pozitivnímu vnímání EU přispěla velkým dílem i vítězka doplňovacích voleb v Hamiltonu Winnie Ewingová, která se stala jedním z prvních britských členů Evropského parlamentu. Podle názoru první skotské ministryně Nicolý Sturgeonové pomohla Ewingová zlepšit pohled na to, co čekalo Skotsko v rámci EU: „Myslím, že pomohla vytvořit nový skotský pohled na EU, který byl a je velmi odlišný od toho, s jakým se setkáváme v jiných částech Velké Británie“¹⁷ (Glinka 2018).

Druhé referendum o devoluci, které se uskutečnilo jedenáctého září roku 1997, přineslo úspěch. Voliči byli dotázáni, zda souhlasí s vytvořením skotského parlamentu a zda by tento parlament mohl v určité míře měnit jimi placené daně. Ve srovnání s devolučním referendem z roku 1979 byla volební účast sice o něco nižší (viz příloha č. 1), ale pro „ANO“ nyní hlasovalo 74,3 % voličů, což bylo 45,7 % všech oprávněných voličů ve Skotsku. Ve prospěch pravomocí pro změny daní se vyslovilo 63,5 % voličů (Hepburn 2010: 60).

¹⁷ „I think she did help to fashion a Scottish view of Europe that perhaps was and is very different to the kind of view you encounter sometimes in other parts of the UK“ (Glinka 2018).

V roce 1998 schválil parlament ve Spojeném království zákon o Skotsku, který dal vzniknout dvěma institucím – skotskému parlamentu a skotské vládě. I když skotský parlament získal rozsáhlé pravomoci, ty důležité zůstaly Westminsteru. Centrální vláda v Londýně má stále pravomoc rozhodovat v otázkách týkajících se zahraničních věcí, obrany, makroekonomické politiky, sociálního zabezpečení, potratů či plošného vysílání. Mezi záležitosti, o kterých může rozhodovat skotský parlament, patří zdravotnictví, vzdělávání, místní správa, sociální práce, bydlení, hospodářský rozvoj, životní prostředí, soudy, trestní a občanské právo a další (Friend 2012: 37). Skotská exekutiva je tvořena prvním ministrem (*First Minister*), skotskými ministry (*Senior Scottish Ministers*) a skotskými právními úředníky (*Scottish Law Officers*). První ministr je jmenován parlamentem a sám si volí členy svého kabinetu. Parlament je volen na čtyři roky a má sto dvacet devět křesel, z nichž sedmdesát tři je voleno přímo a padesát šest poměrným volebním systémem¹⁸.

3.4 Vnímání skotské identity

Díky devoluci došlo k otevřenému uznání skotské identity a společnost se více zaměřila na její povahu. Všechny politické strany začaly ve skotském parlamentu zdůrazňovat své přesvědčení, že příslušenství k národu závisí na pocitech jednotlivce. Pokud se člověk cítí jako nositel skotské identity a má bydliště ve Skotsku, může se stát členem národa, a to bez ohledu na místo narození, rasu či náboženské vyznání (Rosie – Bond 2006: 141–142). Například SNP vítá imigraci a povzbuzuje nové přistěhovalce, aby se připojili ke kampani za skotskou nezávislost (Rosie – Bond 2006: 142). Skotský nacionalismus je tedy založen na myšlence, že všichni, kteří se chtějí stát příslušníky skotského národa, se jimi stát mohou a hlavním znakem této identity je tamní bydliště (Leith – Soule 2011: 143–144). Nicméně pro širokou veřejnost, která je základem skotského národa, je důležitý i pocit sounáležitosti, místo narození a původ (Leith – Soule 2011: 144).

¹⁸ Tento systém ztěžuje možnost zisku většiny křesel pro jednu stranu a zvyšuje tak pravděpodobnost koaličních vlád.

I přes různé interpretace skotské identity je nepochybné, že její cítění je ve Skotsku velmi silné.

Průzkumy veřejného mínění ukazují, že se Skotové cítí více jako nositelé skotské identity (i když to není nutně jediná identita, se kterou se ztotožňují), nežli britské. V roce 1986 uvedlo 39 % dotázaných, že se cítí jako příslušníci skotského národa, nikoli britského, a to samé uvedlo 38 % respondentů i v roce 2006. V roce 2006 rovněž 35 % dotázaných potvrdilo silnější cítění skotské identity než britské a pouze 21 % označilo svou identitu jako stejně britskou i skotskou (Friend 2012: 41). Nelze tedy pochybovat o tom, že to, co znamenalo „být Britem“ v období rozkvětu britské říše, již dávno není to samé. To však neznamená, že by Skotové svou britskou minulost odmítali. Více než polovina těch, kteří se identifikují jako příslušníci skotské identity, jsou hrdí na britskou minulost a nestydí se (s určitými výhradami) za britské impérium (Friend 2012: 41).

V novějším průzkumu BBC z roku 2018 uvedlo 84 % dotázaných, že se silně identifikují jako nositelé skotské identity, z nichž 61 % toto cítění označilo jako velmi silné. Dotázaní lidé, kteří se přihlásili k velmi silnému cítění skotské identity, byli rovněž příznivci SNP (95 %) a voliči „ANO“ v referendu o nezávislosti v roce 2014 (92 %). Pouze 9 % příznivců SNP uvedlo, že se velmi silně cítí jako Britové (Brocklehurst 2018).

4 Skotská národní strana od roku 1999 do února 2020

4.1 SNP a její postoj k novému skotskému parlamentu

První volby do nového skotského parlamentu se konaly šestého května 1999 a přinesly vítězství Labouristické straně, která si se ziskem padesáti šesti křesel udržela pozici nejsilnější skotské strany. Druhé místo obsadila SNP a získala třicet pět křesel. Umístění dvou největších stran ve Skotsku se nezměnilo ani ve druhých volbách v roce 2003 (viz příloha č. 2). Změna přišla roku 2007, kdy SNP získala čtyřicet sedm křesel a vystřídala tak labouristy na prvním místě (Hepburn 2010: 62).

V roce 2000 se Alex Salmond rozhodl odstoupit z vedení strany. Ohledně jeho rezignace existovaly různé spekulace, ale oficiálním důvodem zůstalo, že si vybral ten správný okamžik. Salmond se nacházel na vrcholu svých sil a popularity, a to byla ta vhodná chvíle umožnit jiným členům SNP, aby stranu vedli podle svých představ (BBC 2000a). Novými kandidáty na Salmondův post se stali John Swinney, tehdejší zástupce vedení a odborník v oblasti podnikání a celoživotního vzdělávání SNP, a Alex Neil, poslanec skotského parlamentu a stranický expert na sociální zabezpečení. Souboj mezi těmito dvěma kandidáty bychom mohli označit jako další souboj mezi gradualisty a fundamentalisty. Za gradualistu je považován Swinney, který decentralizaci vnímá jako odrazový můstek na cestě k nezávislosti, zatímco Neil je fundamentalista, který skotský parlament kritizuje a říká, že SNP musí více prosazovat nezávislost. Oba kandidáti se shodli, že SNP musí dát lidem konkrétní důvody k nezávislosti (BBC 2000a).

Novým předsedou strany se stal John Swinney, který zvítězil s velkou převahou. Získal více než dvojnásobný počet hlasů než Neil (BBC 2000b). Červnové volby do Westminsteru v roce 2001 byly prvními všeobecnými volbami od vytvoření skotského parlamentu. Měsíc před jejich konáním zahájila SNP svůj manifest a slíbila, že bude bojovat za skotskou nezávislost. Někteří oponenti nechápali, proč skotští nacionalisté usilují o poslance ve Westminsteru, když nyní mají skotský parlament, kde požadují rozšiřování pravomocí až do úplné nezávislosti. Předseda strany John Swinney trval na nutnosti zastoupení strany

v Londýně, aby mohla hájit skotské zájmy. Podle jeho slov byla jedna věc ve skotské politické historii vždy konstantní – čím silnější SNP je, tím více věnuje vláda v Londýně pozornost Skotsku (Scott 2001). SNP však ve volbách získala pouze pět skotských křesel, což bylo o jedno méně než před čtyřmi lety (BBC 2001).

Po dalších neúspěšných volbách do skotského parlamentu v roce 2003 hrozilo, že se v SNP opět silně projeví názorové neshody, a to především kvůli snaze fundamentalistů o Swinneyovo odvolání (Seenan 2003). Swinney se totiž za svého působení zaměřil na skotský parlament, jehož prostřednictvím chtěl zvýšit moc a vliv SNP. Fundamentalisté jeho separatistické myšlenky silně kritizovali a zdůrazňovali, že by se strana měla soustředit na svůj hlavní cíl, jímž byla secese (BBC 2004). John Swinney na post vedoucího strany nakonec sám rezignoval v červnu 2004. Ve svém projevu zmínil, že jako vůdce nese plnou zodpovědnost za skutečnost, že v oblasti nezávislosti nedosáhla strana takového pokroku, jaký by si přál. Uvedl, že spousta lidí stále nemá jasnou představu o tom, co by pro Skotsko nezávislost znamenala. Žádal také o jednotu uvnitř SNP pro zajištění jejího úspěchu (BBC 2004).

4.2 Referendum o skotské nezávislosti?

Od roku 2004 vedl stranu opět Alex Salmond a ve volební kampani pro rok 2007 slíbil referendum o nezávislosti. Argumentoval, že SNP věří lidem ve Skotsku, a proto volí tento spravedlivý a demokratický způsob, jak rozhodnout o skotské budoucnosti (SNP 2007: 7). Po vítězství SNP ve volbách se Salmond stal prvním nacionalistou, který zastával funkci prvního ministra Skotska. Svou popularitu si udržel pomocí symbolických gest. Změnil například název své administrativy ze „skotské exekutivy“ na „skotskou vládu“ a odstranil královský erb Spojeného království ze všech oficiálních dokumentů vlády a nahradil ho vlajkou se svatoondřejským křížem¹⁹. Nicméně Skotové zůstávali v otázce secese nejistí a někteří s touto myšlenkou vůbec nesouhlasili (Friend 2012: 40).

¹⁹ Svatý Ondřej je považován a uctíván jako patron Skotů. Kříž sv. Ondřeje je národní vlajkou Skotska.

V listopadu 2009 nastínil Salmond v Bílé knize nazvané Vaše Skotsko, Váš hlas (*Your Scotland, Your Voice*) čtyři možné scénáře pro Skotsko. Jednalo se o zachování aktuálního stavu, implementaci doporučení Calmanovy komise²⁰, plnou devoluci (*full devolution*) a nezávislost. Ačkoli SNP dala najevo, že preferuje referendum o jedné otázce, navrhla referendum s více možnostmi (*multi-option referendum*). Důvodem tohoto rozhodnutí byla nejen zaznamenaná podpora veřejnosti pro posílení skotského parlamentu, ale i vyšší pravděpodobnost, že skotská vláda v takovém případě získá podporu dalších politických stran ve skotském parlamentu. První možností v referendu mělo být zachování stávajícího stavu, což bylo zdůvodněno tím, že SNP akceptuje, že někteří voliči si nepřejí žádné rozšiřování pravomocí pro skotský parlament. Referendum mělo zahrnovat i návrhy Calmanovy komise v oblasti fiskálních pravomocí. SNP však vyjádřila pochybnosti o tom, zda strany, které dříve komisi podporovaly, stále podporují i dané fiskální návrhy (Scottish Government 2009: 137–138). Důležité jsou zde především dvě další možnosti – plná devoluce a nezávislost, a proto si je nyní představíme blíže.

Plná devoluce by znamenala, že centrální vláda Skotsku přenechá maximální rozsah pravomocí, přičemž země zůstane součástí Spojeného království. Centrální vláda v Londýně by i nadále rozhodovala například o měnové politice, makroekonomické politice, obraně či zahraničních věcech (Scottish Government 2009: 17). Mezi konkrétní oblasti, které by byly postoupeny Skotsku, patří například ústavní záležitosti. Skotský parlament by mohl upravovat svůj volební systém či rozhodnout o přenesení dalších pravomocí, které jsou vyhrazeny Westminsteru (Scottish Government 2009: 129). Důvodem zahrnutí možnosti plné devoluce bylo, jak je již uvedeno výše, nabídnout skotské veřejnosti a svým oponentům nějaké alternativní řešení. Nicméně jednalo se o gradualistický postup, kterým SNP dala opět najevo separatistické tendence.

²⁰ Komise pro skotskou devoluci (*Commission on Scottish Devolution*) či také Calmanova komise (podle předsedy Kennetha Calmana) sloužila pro přezkum devoluce ve Skotsku. Zřízena byla v březnu 2008 a měla podporu skotského i britského parlamentu (Holden 2010: 1). Vznik komise iniciovaly opoziční skotské politické strany v reakci na kampaň SNP *National Conversation*, ve které bylo mimo jiné navrženo konání referenda o nezávislosti (Holden 2010: 6).

SNP však upřednostňovala secesi, která by zajistila všechny výše uvedené věci týkající se plné devoluce, ale přinesla by i další kompetence, které nelze do skotského parlamentu přenést. Nezávislé Skotsko by bylo odpovědné za zahraniční věci, obranu, ekonomické záležitosti – a to včetně makroekonomické politiky, daňový systém, lidská práva a další (Scottish Government 2009: 17). Také by mohlo mít vlastní ozbrojené síly (SNP nepodporovala NATO), ale připojilo by se ke Světové obchodní organizaci (WTO) a OSN (Friend 2012: 40). Zde se tedy jedná o formulaci secesionistických myšlenek.

Průzkumy veřejného mínění z roku 2009 ukazují, že 75 % respondentů se vyslovilo pro konání referenda, přičemž 25 % by uvítalo jeho uspořádání co nejdříve (Friend 2012: 40). SNP plánovala referendum uskutečnit na den sv. Ondřeje, třicátého listopadu roku 2010 (BBC 2010). Svůj manifest pro tento rok pojmenovala: *Zvolte místního vítěze (Elect a local champion)*. Poměrně značná část daného programu je věnována nezávislosti. Podle SNP tři sta let stará politická Unie s Anglií již neplní svůj účel. Nacionalisté věří, že secese pomůže vytvořit nový, vhodnější vztah mezi těmito zeměmi, který bude založen na rovnocennosti a přátelství (SNP 2010: 17). Nezávislost by podle nich byla prospěšná i pro Skotsko samotné a umožnila by využít mnoho příležitostí, které pro skotský národ existují. „S nezávislostí budeme schopni zajistit úspěšnější Skotsko s větší prosperitou pro obyvatele našeho národa“²¹ (SNP 2010: 18). SNP dále uvádí, že důvěruje obyvatelům Skotska, kteří by měli dostat možnost ovlivnit budoucnost národa vyjádřením svého názoru v referendu. Veřejnost by byla dotázána, (1) zda by pravomoci skotského parlamentu měly být rozšířeny, (2) a zda by měly být rozšířeny tak, aby bylo možné dosáhnout nezávislosti (SNP 2010: 18). Formulace druhé otázky na nezávislost vystihuje Salmondovy ústupky opozičním stranám, které s referendem nesouhlasily (Carrell 2010).

V září 2010 však zástupkyně prvního ministra Skotska Nicola Sturgeonová prohlásila, že se konání referenda odloží. V rozhovoru pro BBC uvedla, že návrh zákona o referendu nemá ve skotském parlamentu dostatečnou podporu, a dodala,

²¹ Originální znění citace: „With independence we will be able to deliver a more successful Scotland, with greater prosperity for the people of our nation“ (SNP 2010: 18).

že skotská vláda nehodlá o návrhu hlasovat před volbami v roce 2011 (BBC 2010). Podle politického redaktora Briana Taylora se jednalo o změnu taktiky SNP, kdy se Alex Salmond rozhodl sledovat hlavní cíl strany, kterým je nezávislost. Návrh zákona by v tomto okamžiku pravděpodobně nebyl schválen, jelikož opozice tvrdila, že Skotsko se potřebuje zaměřit na ekonomické problémy, nikoli pořádat referendum (Taylor 2010).

4.3 Cesta k uspořádání referenda o nezávislosti Skotska v roce 2014

SNP se těšila ze zvyšující se voličské podpory, která se projevila v květnových volbách do skotského parlamentu v roce 2007, a zároveň docházelo k rozrůstání členské základny. Zatímco v roce 2003 měla SNP devět a půl tisíce členů, v roce 2011 to bylo již dvacet tisíc (Audickas – Dempsey – Loft 2019: 12). V rámci uvedení nového volebního programu pro nadcházející volby do skotského parlamentu Salmond prohlásil: „Tento manifest je určen pro celou zemi, nikoli pouze pro určitou oblast, není pro jednu sociální skupinu, či její část. Je to manifest pro celé Skotsko“²² (Carrell 2011). SNP zde zaručuje například sto tisíc nových pracovních míst pro mladé lidi a 100 % obnovitelné energie do roku 2020, nebo bezplatné univerzity pro skotské studenty (Carrell 2011). Secesi je v programu věnována strana dvacet osm, kde strana mimo jiné slibuje uspořádání odloženého referenda o nezávislosti, avšak nestanovuje datum konání (SNP 2011: 28).

Volby se konaly pátého května 2011 a pro SNP znamenaly obrovský úspěch. Navzdory průzkumům a předpovědím médií strana porazila labouristy, a dokonce získala většinu křesel v parlamentu, a to i přesto, že je navržen tak, aby bylo získání většiny velmi obtížné (viz pozn. pod čarou č. 18). Průzkumy rovněž ukázaly, že veřejnost začíná být více nakloněna myšlence nezávislého Skotska a majorita dotázaných souhlasí s plnou devolucí, tedy aby skotský parlament převzal kontrolu nad všemi otázkami kromě zahraniční politiky, obrany a imigrace (Foley – Ramand 2014: 78–80).

²² Z originálu: „This manifesto is for the whole of the country, not a part of it, not a social group, not a section. This is a manifesto for the whole of Scotland“ (Carrell 2011).

V říjnu 2011 zahájila SNP na své konferenci kampaň za nezávislost a naplánovala uspořádání referenda na konec pětiletého vládního období. Vedoucí kampaně Angus Robertson prohlásil, že SNP se nejdříve zaměří na získání podpory členů své strany, a poté i členů ostatních politických stran a veřejnosti. Jeho cílem bylo oslovit co největší počet voličů a dalších lidí, které je ještě potřeba o výhodách nezávislého Skotska přesvědčit (Black 2011). Desátého ledna 2012 učinil skotský ministr Michael Moore prohlášení, že skotská vláda nemá pravomoc k uspořádání referenda. Tuto překážku se chystal odstranit převodem této pravomoci na skotský parlament podle článku třicet zákona o Skotsku z roku 1998 (BBC 2012a).

Vláda Spojeného království a skotská vláda poté zveřejnily konzultační dokumenty, ve kterých jsou uvedeny návrhy na podobu daného referenda. Konzultační dokument *Vaše Skotsko, Vaše referendum (Your Scotland, Your Referendum)* byl zahájen tehdejším prvním ministrem Alexem Salmondem a obsahuje mimo jiné návrh hlasovacího lístku s následující otázkou: „Souhlasíte s tím, že by Skotsko mělo být nezávislou zemí?“²³ (Scottish Government 2012a: 11). Salmond dále zmiňoval i možnost druhé otázky v referendu, která by rozšířila pravomoci skotského parlamentu²⁴, nicméně zdůrazňoval, že skotská vláda upřednostňuje politiku nezávislosti (Scottish Government 2012a: 15). Možnost zahrnutí plné devoluce dokazuje, že se v politice SNP stále objevovaly separatistické myšlenky, i když se strana zaměřovala spíše na secesi. V kapitole číslo pět je uvedeno, jakým způsobem lze na konzultaci reagovat. Konzultace ze strany skotské vlády byly ukončeny jedenáctého května 2012 a přinesly dvacet šest tisíc odpovědí. Britská vláda uzavřela konzultace již devátého března a tři tisíce obdržených odpovědí zveřejnila sedmnáctého května. Odpovědi ukázaly silnou podporu jedné jasné otázky na nezávislost (BBC 2012a).

Po zveřejnění konzultací již vše nasvědčovalo tomu, že k uskutečnění referenda dojde. Dvacátého pátého května 2012 byla proto zahájena kampaň na

²³ „Do you agree that Scotland should be an independent country?“ (Scottish Government 2012a: 11).

²⁴ Jednalo by se o tzv. plnou devoluci (*full devolution*), která je již vysvětlena výše.

podporu skotské nezávislosti s názvem *Ano Skotsko (Yes Scotland)*. Zahájení proběhlo v Cineworldu v Edinburghu, kde přednesl svůj proslov Alex Salmond. Přítomným médiím sdělil: „Chci, aby bylo Skotsko nezávislé, ne proto, že si myslím, že jsme lepší než kterákoli jiná země, nýbrž proto, že vím, že jsme stejně tak dobří“²⁵ (BBC 2012b). Cílem kampaně bylo získat jeden milion podpisů skotských obyvatel, kteří vyjádří podporu nezávislosti Skotska. Kampaně veřejně podpořily i světové osobnosti jako hollywoodský herec Alan Cumming, představitel Jamese Bonda Sean Connery či herec Brian Cox. Poslanec za Labouristickou stranu a bývalý člen britské vlády Alistair Darling však poukázal na průzkum agentury *YouGov*, který ukazoval, že 57 % z jednoho tisíce dotázaných nesouhlasilo se skotskou nezávislostí, 33 % souhlasilo a 10 % se zatím nerozhodlo (BBC 2012b). Přesně měsíc od zahájení *Yes Scotland* spustil Darling opoziční kampaně pojmenovanou *Lépe spolu (Better Together)* a varoval, že z nezávislého Skotska již není cesty zpět (BBC 2012c). Kampaně podporovali skotští labouristé, konzervativci a liberální demokraté, kteří obhajovali setrvání Skotska ve Spojeném království. Na začátku kampaně bylo rozdáno půl milionu letáků, kde byly uvedeny důvody, proč by Skotsko nemělo Spojené království opouštět (viz příloha č. 3).

Dne patnáctého října 2012 byla podepsána takzvaná Edinburská dohoda (*Edinburgh Agreement*) mezi vládami Spojeného království a Skotska, která potvrdila, že skotský parlament je schopen poskytnout spravedlivé a transparentní referendum. Na základě této dohody došlo k převedení pravomoci na skotský parlament podle článku třicet zákona o Skotsku z roku 1998, tak jak navrhoval skotský ministr Michael Moore. Memorandum o dohodě stanovuje například načasování referenda, které se má uskutečnit kdykoli do konce roku 2014, přičemž konkrétní datum má být určeno skotskou vládou. Dále jsou zde uvedena kritéria pro stanovení otázky v referendu, která musí být spravedlivá a snadno pochopitelná (Scottish Government 2012b: 5). Britský předseda vlády David Cameron dodal, že referendum bude zahrnovat pouze jednu jednoduchou otázku,

²⁵ „I want Scotland to be independent not because I think we are better than any other country, but because I know we are as good as any other country“ (BBC 2012b).

a to zda Skotové chtějí zůstat součástí Spojeného království, či nikoliv. Vyzdvihl tak skutečnost, že britská vláda se chtěla vyhnout položení druhé otázky týkající se plné devoluce (Black 2012).

Na konci ledna roku 2013 bylo po předchozích neshodách potvrzeno konečné znění otázky v referendu: „Mělo by být Skotsko nezávislou zemí?“²⁶ (Black 2013). Jednadvacátého března téhož roku stanovil Alex Salmond ve skotském parlamentu datum konání referenda na osmnáctého září 2014 (Scottish Government nedatováno). V listopadu 2013 zveřejnila skotská vláda návrh zákona o konání referenda, který byl následně skotským parlamentem jednomyslně přijat (BBC 2014a). Poté vláda představila Bílou knihu s názvem *Budoucnost Skotska: Váš průvodce nezávislým Skotskem (Scotland's Future: Your Guide to an Independent Scotland)*. První část tohoto dokumentu je zaměřena na důvody, proč Skotsko potřebuje nezávislost a jak bude nové nezávislé Skotsko vypadat. SNP zde uvádí, že rozhodnutí ovlivňující skotské občany by měla být konána ve Skotsku, aby tak lépe odrážela jejich názory a obavy. Vláda ve Westminsteru mívá jiné priority, které často skotští voliči odmítají. Ve druhé části jsou popsány skotské národní finance v posledních desetiletích, které jsou následně srovnávány s financemi Spojeného království jako celku. V části třetí je poskytnuta podrobná analýza potřebných změn ve Skotsku, které mohou být po získání nezávislosti provedeny kteroukoli budoucí vládou, přičemž jsou zde uvedeny priority vlády současné. Ve čtvrté části SNP stanovuje časový plán a postup toho, jak se Skotsko stane nezávislou zemí po případném „vítězství“ v referendu. Poslední část je věnována odpovědím na otázky, které byly v souvislosti s nezávislostí položeny (Scottish Government 2013: passim). Alex Salmond tento dokument označil za „nejkomplexnější plán pro nezávislou zemi, jaký byl kdy publikován“²⁷ (BBC 2014a). Odpůrci secese však uvedli, že je „plný nesmyslných tvrzení“²⁸ (BBC 2014a). Vítězství SNP ve volbách 2011 a následný vývoj její politiky ukazuje, že

²⁶ „Should Scotland be an independent country?“ (Black 2013).

²⁷ „Most comprehensive blueprint for an independent country ever published“ (BBC 2014a).

²⁸ „Full of meaningless assertions“ (BBC 2014a).

strana postupně upustila od separatistických myšlenek, a plně se zaměřila na své secesionistické požadavky.

4.4 Výsledky referenda z roku 2014 a další vývoj politiky SNP

Pár dní před hlasováním se na titulní straně populárních skotských novin *Daily Record* objevila takzvaná Přísaha (*The Vow*), kterou představili vůdci tří hlavních britských stran skotským voličům. David Cameron (Konzervativní strana), Ed Miliband (Labouristická strana) a Nick Clegg (Liberálně demokratická strana) v tomto společném prohlášení slíbili nové rozsáhlé pravomoci pro skotský parlament v případě, že voliči v referendu odmítnou nezávislost. Lídři britských stran rovněž tvrdili, že hlasování pro „NE“ zajistí rychlejší, bezpečnější a lepší změnu, než kterou nabízí SNP v případě nezávislosti (Clegg 2014).

Referendum o skotské nezávislosti se konalo dne osmnáctého září 2014. Volební účast dosáhla na 85 % voličů, z nichž 45 % se vyslovilo ve prospěch nezávislosti, přičemž 55 % bylo proti (Cairney 2015: 186). Průzkum provedený po referendu ukázal, že 73 % voličů ve věku šedesáti pěti let a více hlasovalo proti nezávislosti. Zatímco většina starších voličů tedy nezávislost v referendu odmítla, 59 % voličů ve věku dvacet pět až třicet čtyři let se vyslovilo pro nezávislé Skotsko (Curtice 2014). Pokud jde o již zmíněnou nabídku rozšířených pravomocí pro skotský parlament navrženou v *The Vow*, zdá se, že měla na rozhodování voličů jen velmi malý vliv. Pouze 3,4 % voličů „NE“ uvedlo, že jejich rozhodnutí záviselo především na dané nabídce (Brooks 2015). V září 2015, tedy rok od uskutečnění referenda, provedla agentura *YouGov* (2015: 4) další průzkum, ve kterém bylo zjištěno, že pouze 9 % Skotů věří, že příslib nových pravomocí byl splněn v plném rozsahu.

Den po konání referenda poděkoval první ministr Skotska Alex Salmond za 1,6 milionu hlasů pro nezávislost a uvedl, že toto číslo je velmi podstatné pro další vývoj a budoucnost země (Scottish Government 2014). Přesto se Salmond rozhodl na post prvního ministra rezignovat v listopadu 2014. Na jeho místo nastoupila Nicola Sturgeonová a zavázala se pokračovat v boji za nezávislost Skotska. Na listopadové konferenci SNP prohlásila, že dostat se do vedení strany bylo

největším privilegiem jejího života (BBC 2014b). Dále ve svém projevu zmínila, že cílem SNP je získat většinu skotských křesel v nadcházejících volbách do Westminsteru v květnu 2015 (BBC 2014c). V manifestu pro rok 2015 Sturgeonová uvedla, že se SNP zaměří na investice do skotské ekonomiky, lépe placená pracovní místa a budování lepší budoucnosti pro děti (SNP 2015: 3). Otázka nezávislosti nebyla v tomto programu prioritou. SNP zmiňuje, že bude secesi vždy podporovat, ale tyto volby jsou zaměřeny na posílení Skotska. SNP se zavázala usilovat o dosažení plné finanční odpovědnosti pro skotský parlament a o získání pravomocí, které jsou potřeba pro vytváření pracovních míst, zajištění růstu příjmů a zlepšení situace chudých lidí (SNP 2015: 10–11). Opět tak zde můžeme pozorovat příklonění se k separatistickým požadavkům.

Výsledky voleb 2015 znamenaly pro SNP nejúspěšnější všeobecné volby za celou dobu jejího působení. Strana získala padesát šest z padesáti devíti skotských křesel v dolní komoře britského parlamentu, což bylo o padesát více, než ve volbách v roce 2010 (BBC 2015). Podle politického redaktora Briana Taylora zůstával ve Skotsku i po referendu pocit odlehlosti a obavy z fyzické a kulturní vzdálenosti od politického centra v Londýně. Proto byl většině skotských voličů nejbližší volební program SNP, ve kterém byla těmto obavám věnována pozornost (Taylor 2015). Vítězem těchto voleb se stala Konzervativní strana v čele s Davidem Cameronem, který na začátku roku 2013 slíbil, že pokud jeho strana volby vyhraje, uspořádá referendum o setrvání Spojeného království v Evropské unii (BBC 2013).

4.5 Brexit a reakce skotské vlády a SNP

Referendum o setrvání Spojeného království v EU se uskutečnilo dvacátého třetího června roku 2016, kdy se pro vystoupení z EU vyslovilo 51,9 % voličů. Opustit EU se rozhodla většina hlasujících v Anglii a Walesu, zatímco majorita voličů ve Skotsku a Severním Irsku hlasovala pro setrvání (BBC 2016). SNP, která EU vnímala jako nejúspěšnější a nejrozvinutější mezinárodní partnerství na světě, brexit rovněž odmítla a vyjádřila obavy z ekonomického dopadu na Skotsko (SNP nedatováno). Během roku 2016 došlo ve Skotsku ke zpomalení hospodářského

růstu, který byl způsoben nejistotou a strachem z brexitu (European Commission undated; Hughes 2019: 201).

V reakci na předpokládané škody, které by brexit Skotsku způsobil, vyslovila v březnu 2017 tamní první ministryně Nicola Sturgeonová požadavek na vypsání nového referenda o skotské nezávislosti (Hughes 2019: 206). Po všeobecných volbách do Westminsteru v roce 2017, kde SNP ztratila dvacet jedna z předchozích padesáti šesti křesel, se však Sturgeonová rozhodla od tohoto požadavku odstoupit. Připustila, že v dané situaci neexistuje ve Skotsku dostatečná podpora veřejnosti pro druhé hlasování o secesi, a jako prioritu uvedla získání co nejlepší možné dohody o brexitu (Carrell 2017). V roce 2018 zamítl skotský parlament návrh zákona britské vlády o odchodu z EU a schválil svůj vlastní návrh, který byl však Londýnem zpochybněn. Nejvyšší soud rozhodl, že podstatná část zákona byla v souladu s pravomocemi skotského parlamentu, nicméně vláda v Londýně do té doby přijala svůj zákon o vystoupení z EU (Hughes 2019: 207; BBC 2018b). Skotská vláda poté kritizovala Westminster, že ignoruje rozhodnutí skotského parlamentu, což ukázalo slabost této decentralizované instituce. Lze tedy říci, že vyjednávání o brexitu zdůraznilo centralizovanou povahu britské politiky a decentralizace zůstává spíše „darem“ londýnské vlády, nežli pevně zakořeněnou součástí Spojeného království (Hughes – Hayward 2018: 14).

Na začátku volebního programu SNP pro rok 2019 s názvem Silnější pro Skotsko (*Stronger for Scotland*) je umístěna fotografie Nicoloy Sturgeonové se sloganem „Stop Brexit“ (viz příloha č. 4). Sturgeonová v úvodu prohlašuje, že na těchto volbách opravdu záleží, a že „hlas pro SNP je hlas pro útěk z brexitu“²⁹ (SNP 2019: 2). Manifest je zaměřen na plánování lepší budoucnosti pro Skotsko, a především na udržení země v EU. SNP zdůrazňuje, že „obyvatelé Skotska hlasovali rozhodně pro setrvání v EU a jejich přání by měla být respektována“³⁰ (SNP 2019: 10). SNP rovněž uvádí, že bude požadovat přenesení potřebných pravomocí na skotský parlament pro vyhlášení nového referenda o skotské

²⁹ „A vote for the SNP is a vote to escape Brexit“ (SNP 2019: 2).

³⁰ „The people of Scotland voted decisively to remain in the EU and their wishes should be respected“ (SNP 2019: 10).

nezávislosti, které by se mělo konat v roce 2020 (SNP 2019: 10). SNP v předčasných volbách roku 2019 obsadila třetí místo a získala čtyřicet osm křesel, což je o třináct více než v roce 2017 (BBC 2019). Vítězem se stala Konzervativní strana v čele s Borisem Johnsonem, který o měsíc později – konkrétně čtrnáctého ledna 2020 – odmítl udělit Skotsku nezbytné pravomoci k uspořádání referenda o nezávislosti. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že země rozhodla již v předchozím referendu v roce 2014 a další referendum o nezávislosti by způsobilo pokračování v politické stagnaci, která Skotsko provázela poslední desetiletí. Podle Johnsona by kvůli kampani soustředěné na secesi Skotska byly znovu opomíjeny skotské školy, nemocnice a pracovní místa (Brooks 2020). Sturgeonová toto rozhodnutí označila za neudržitelné, protože britská vláda nemůže skotským občanům upřít právo rozhodovat o vlastní budoucnosti (Brooks 2020).

Brexit tak znovu posílil secesionistické tendence SNP, která se plně zaměřila na dosažení svého cíle – nezávislosti. Podpora secese vzrostla i mezi veřejností ve Skotsku, kde například organizace nazvaná Všichni pod jednou vlajkou (*All Under One Banner*) pořádá průvody a demonstrace za druhé referendum o nezávislosti (Lucký 2020). Průzkum z třicátého ledna 2020 ukazuje, že 51 % z jednoho tisíce dotázaných podporuje nezávislost Skotska, zatímco 49 % je stále proti. Na druhou stranu si stále 42 % respondentů myslí, že by odchod Skotska ze Spojeného království měl pro zemi negativní ekonomické dopady, přičemž pouze 34 % věří, že by se tamní ekonomická situace naopak zlepšila (Curtis 2020). Brexit rovněž změnil přístup některých politických představitelů ke skotské nezávislosti. Například bývalý předseda Evropské rady Donald Tusk prohlásil, že bude existovat určitá „empatie“ pro skotskou žádost o členství v EU, a změny postojů EU ke skotské secesi uznal i jeho předchůdce Herman Van Rompuy (Campbell 2020). Důležitou roli ve vyjednávání členství Skotska v EU by hrálo mimo jiné i to, jak bylo nezávislosti dosaženo. Členské státy EU by neakceptovaly nelegální konání referenda, jako bylo například referendum v Katalánsku v roce 2017.³¹ I to je jeden z důvodů, proč chce první skotská

³¹ Například skotská vláda však vyjádřila katalánské vládě podporu a uvedla, že její postoj respektuje. Podle tajemnice kabinetu pro hospodářství, spravedlivou práci a kulturu Fiony

ministryně Sturgeonová dosáhnout přenesení všech potřebných pravomocí pro vypsání nového referenda (Campbell 2020). Dojde však k uspořádání dalšího referenda o skotské nezávislosti? Podle skotského reportéra *BBC* Philipa Sima je bez dohody s Westminsterem hlasování velmi nepravděpodobné a během roku 2020 k němu tedy podle všeho nedojde (Sim 2020).

Hyslopové (SNP) má Španělsko právo se proti nezávislosti Katalánska postavit, ale stejně tak musí mít katalánský lid právo rozhodnout o vlastní budoucnosti (ČT24 2017).

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce je pozorovat politiku SNP v jednotlivých obdobích a rozlišit, kdy jsou požadavky strany separatistické a kdy secesionistické. SNP byla vnitřně nejednotná již od svého vzniku, kdy se ve straně zformoval gradualistický a fundamentalistický proud. Poté došlo k vytyčení hlavního cíle – dosažení nezávislého Skotska, kterého se však skotským nacionalistům i přes velké úspěchy zatím dosáhnout nepodařilo.

Důležitým obdobím SNP byla sedmdesátá léta, kdy se strana aktivně zaměřila na devoluční politiku, což opět vedlo k neshodám o jejím směřování. Nicméně nakonec se SNP přiklonila k separatistickým myšlenkám a poprvé představila strategii postupného dosažení nezávislosti pomocí vytvoření skotského parlamentu. Důvodem tohoto rozhodnutí byla stále nízká podpora secese mezi skotskými voliči, a proto gradualisté argumentovali, že vytvoření skotské autonomní instituce alespoň přiblíží požadovaný cíl v podobě dosažení plné nezávislosti. První referendum o devoluci Skotska v roce 1979 však dopadlo neúspěšně a k vytvoření skotského parlamentu nedošlo. V tomto období rovněž představitelé dané politické formace zaujímali negativní postoj k evropské integraci.

V devadesátých letech přijala SNP znovu umírněnější strategii pro dosažení svého cíle. I přes počáteční neochotu vyjednávat s labouristy nakonec ustoupila ze svých secesionistických požadavků a podpořila i druhý pokus o vytvoření skotského parlamentu, který byl již úspěšný. Zatímco však v sedmdesátých letech SNP nepodporovala vstup Spojeného království do Evropských společenství, nyní prosazovala dosažení skotské secese v rámci EU.

Vznik autonomních institucí v podobě skotského parlamentu a skotské vlády znamenal důležitý mezník v historii Skotska i SNP. V prvních volbách do nového parlamentu byla SNP potvrzena jako druhá nejsilnější strana ve Skotsku a v roce 2007 se stala dokonce tamní nejsilnější politickou stranou, která vytvořila také skotskou vládu. Ve svých politických programech rovněž ukázala, že hlasovat pro SNP neznamená pouze nezávislé Skotsko, ale že strana dokáže nabídnout

i alternativu pro voliče podporující větší autonomii. Po získání většiny ve skotském parlamentu v roce 2011 začala strana aktivně usilovat o referendum o skotské nezávislosti. I přes počáteční snahu Alexe Salmonda zahrnout do referenda kromě otázky na nezávislost také otázku plné devoluce, strana nakonec souhlasila s jednou jednoduchou otázkou – zda by mělo být Skotsko nezávislou zemí. To ukazuje, že se separatistické myšlenky strany v tomto období postupně vytratily a strana se plně zaměřila na dosažení secese.

Po neúspěšném referendu o nezávislosti v roce 2014 se první ministr Skotska Alex Salmond rozhodl na svůj post rezignovat a na jeho místo nastoupila Nicola Sturgeonová, která se zavázala pokračovat ve stejném směřování strany. V manifestu pro volby 2015 pro ni ale otázka nezávislosti nebyla prioritou. Zaměřila se na získání pravomocí pro skotský parlament, které by umožnily kontrolu financí a zlepšení situace chudé vrstvy společnosti, čímž opět projevila separatistické tendence.

Referendum o setrvání Spojeného království v Evropské unii v roce 2016 však požadavky na skotskou nezávislost opět posílilo, neboť Skotsko si na rozdíl od Anglie či Walesu odhlasovalo v EU zůstat. Westminster nebral ohledy na skotskou vládu ani v případě vyjednávání dohody o brexitu, což vyvolalo další vlnu kritiky britské vlády ze strany skotského parlamentu. Ve volebním programu pro rok 2019 Sturgeonová slíbila, že bude usilovat o získání pravomocí pro konání druhého referenda o skotské nezávislosti. I přes odmítnutí vydat potřebné pravomoci skotskému parlamentu ze strany britského předsedy Borise Johnsona, skotští nacionalisté stále věří, že je toto rozhodnutí neudržitelné, a k uskutečnění referenda dříve či později dojde. V době dokončení této bakalářské práce tedy ústřední představitelé SNP prosazují spíše myšlenky secesionistické.

6 Seznam literatury

Audickas, Lukas – Dempsey, Noel – Loft, Philip (2019). *Membership of UK Political Parties. Briefing Paper* (London: House of Commons Library).

BBC (2000a). Tussle for the top. *BBC*. 21. 9. 2000 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/uk_politics/2000/conferences/snp/865888.stm, 21. 3. 2020).

BBC (2000b). Emphatic SNP win for Swinney. *BBC*. 23. 9. 2000 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/uk_politics/2000/conferences/snp/938727.stm, 21. 3. 2020).

BBC (2001). Vote 2001: UK Scoreboard. *BBC*. 14. 8. 2001 (<http://news.bbc.co.uk/news/vote2001/>, 25. 3. 2020).

BBC (2004). Under-fire SNP leader resigns. *BBC*. 22. 6. 2004 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/3828657.stm, 22. 3. 2020).

BBC (2010). Scottish independence plan 'an election issue'. *BBC*. 6. 9. 2010 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-11196967>, 27. 3. 2020).

BBC (2012a). Timeline: Scottish independence referendum. *BBC*. 15. 10. 2012 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-19907675>, 29. 3. 2020).

BBC (2012b). Scottish independence: One million Scots urged to sign 'yes' declaration. *BBC*. 25. 5. 2012 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-18162832>, 29. 3. 2020).

BBC (2012c). Scottish independence: Alistair Darling warns of 'no way back'. *BBC*. 25. 6. 2012 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-18572750>, 29. 3. 2020).

BBC (2013). David Cameron promises in/out referendum on EU. *BBC*. 23. 1. 2013 (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282>, 7. 4. 2020).

BBC (2014a). Timeline: Scotland's road to independence referendum. *BBC*. 18. 6. 2014 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-20546497>, 30. 3. 2020).

BBC (2014b). SNP conference: Nicola Sturgeon appointed party leader. *BBC*. 14. 11. 2014 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-30011423>, 3. 4. 2020).

BBC (2014c). SNP conference: Nicola Sturgeon says party could hold balance of power. *BBC*. 15. 11. 2014 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-30061564>, 3. 4. 2020).

BBC (2015). Election 2015: SNP wins 56 of 59 seats in Scots landslide. *BBC*. 8. 5. 2015 (<https://www.bbc.com/news/election-2015-scotland-32635871>, 3. 4. 2020).

- BBC (2016). EU Referendum: Results in full. *BBC*. 24. 6. 2016 (https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results, 8. 4. 2020).
- BBC (2018a). A brief history of Alex Salmond. *BBC*. 24. 8. 2018 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-28835771>, 16. 3. 2020).
- BBC (2018b). Scottish and UK governments clash over Brexit court ruling. *BBC*. 13. 12. 2018 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-46522969>, 8. 4. 2020).
- BBC (2019). Election results 2019: Analysis in maps and charts. *BBC*. 13. 12. 2019 (<https://www.bbc.com/news/election-2019-50770798>, 8. 4. 2020).
- Black, Andrew (2010). A history of the Scottish National Party. *BBC*. 13. 10. 2010 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-11510150>, 12. 3. 2020).
- Black, Andrew (2011). SNP independence campaign 'starts today', conference told. *BBC*. 23. 10. 2011 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-15419108>, 29. 3. 2020).
- Black, Andrew (2012). Scottish independence: Cameron and Salmond strike referendum deal. *BBC*. 15. 10. 2012 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-19942638>, 30. 3. 2020).
- Black, Andrew (2013). Scottish independence: SNP accepts call to change referendum question. *BBC*. 30. 1. 2013 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-21245701>, 30. 3. 2020).
- Brocklehurst, Steven (2018). Ten things we learned about Scottishness. *BBC*. 6. 6. 2018 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-44208691>, 18. 2. 2020).
- Brooks, Libby (2015). "The Vow was not a decisive factor" in Scotland voting no to independence. *The Guardian*. 26. 3. 2015 (<https://www.theguardian.com/uk-news/scotland-blog/2015/mar/26/the-vow-was-not-a-decisive-factor-in-scots-voting-no-to-independence>, 3. 4. 2020).
- Brooks, Libby (2020). Boris Johnson refuses to grant Scotland powers to hold independence vote. *The Guardian*. 14. 1. 2020 (<https://www.theguardian.com/politics/2020/jan/14/boris-johnson-refuses-to-grant-scotland-powers-to-hold-independence-vote>, 8. 4. 2020).
- Butler, David – Kavanagh, Dennis (1975). *The British General Election of October 1974* (UK: Palgrave Macmillan).
- Cairney, Paul (2015). The Scottish Independence Referendum: What are the Implications of a No Vote? *The Political Quarterly* 86 (2), s. 186–191.
- Cambridge Dictionary (nedatováno). *Meaning of devolution in English* (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/devolution>, 12. 3. 2020).

Campbell, Glenn (2020). Scottish independence: How Brexit has changed the debate over EU membership. *BBC*. 3. 2. 2020 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-51357050>, 8. 4. 2020).

Carrell, Severin (2010). Alex Salmond unveils Scottish independence referendum plans. *The Guardian*. 25. 2. 2010 (<https://www.theguardian.com/politics/2010/feb/25/scotland-alexsalmond>, 28. 3. 2020).

Carrell, Severin (2011). Alex Salmond unveils SNP's Scottish election manifesto. *The Guardian*. 14. 4. 2011 (<https://www.theguardian.com/politics/2011/apr/14/snp-scottish-election-manifesto-alex-salmond>, 28. 3. 2020).

Carrell, Severin (2017). Nicola Sturgeon shelves second Scottish independence referendum. *The Guardian*. 27. 6. 2017 (<https://www.theguardian.com/politics/2017/jun/27/nicola-sturgeon-shelves-second-independence-referendum#maincontent>, 8. 4. 2020).

Clegg, David (2014). David Cameron, Ed Miliband and Nick Clegg sign joint historic promise which guarantees more devolved powers for Scotland and protection of NHS if we vote No. *Daily Record*. 15. 9. 2014 (<https://www.dailyrecord.co.uk/news/politics/david-cameron-ed-miliband-nick-4265992>, 2. 4. 2020).

Connor, Walker (2003). Národ je národ, národ je stát, národ je etnická skupina, národ je... In: Hroch, Miroslav ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů* (Praha: SLON), s. 154–173.

Crawford, Robert (2014). *Bannockburns: Scottish independence and literary imagination, 1314-2014* (Edinburgh: Edinburgh University Press).

Curtice, John (2014). So Who Voted Yes and Who Voted No? *What Scotland Thinks*. 26. 9. 2014 (<https://whatscotlandthinks.org/2014/09/voted-yes-voted/>, 2. 4. 2020).

Curtis, Chris (2020). Scottish independence: Yes leads as Remainers increasingly back splitting with UK. *YouGov*. 30. 1. 2020 (<https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2020/01/30/scottish-independence-yes-leads-remainers-increasi>, 1. 2. 2020).

ČT24 (2017). *Nezávislé Katalánsko? EU, Spojené státy i Česko se postavily za vládu Madridu* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2286727-nezavisle-katalansko-eu-spojene-staty-i-cesko-se-postavily-za-vladu-v-madridu>, 9. 4. 2020).

Dardanelli, Paolo (2005). *Between two unions: Europeanisation and Scottish devolution* (Manchester: Manchester University Press).

Economics Help (nedatováno). *Dependency Culture* (<https://www.economicshelp.org/blog/glossary/dependency-culture/>, 19. 3. 2020).

European Commission (nedatováno). *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs: Scotland* (<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/scotland>, 8. 4. 2020).

Ferguson, William (1998). *The Identity of the Scottish Nation: An Historic Quest* (Edinburgh: Edinburgh University Press).

Foley, James – Ramand, Pete (2014). *Yes: The Radical Case for Scottish Independence* (London: Pluto Press).

Friend, Julius W. (2012). *Stateless Nations: Western European Regional Nationalism and the Old Nations* (Houndsmills: Palgrave MacMillan).

Gellner, Arnošt (1993). *Národy a nacionalismus* (Praha: Hřibál).

Glinka, Elizabeth (2018). Political heroes: Nicola Sturgeon on Winnie Ewing. *BBC*. 23. 3. 2018 (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-43343426>, 15. 3. 2020).

Haas, Ernst B. (1986). What is nationalism and why should we study it? *International Organization* 40 (3), s. 707–744.

Hepburn, Eve (2010). *Using Europe: territorial party strategies in a multi-level system* (Manchester: Manchester University Press).

Holden, Helen (2010). *The Commission on Scottish Devolution – the Calman Commission* (London: House of Commons Library).

Hughes, Kirsty – Hayward, Katy (2018). *Brexit, Scotland and Northern Ireland: Comparing Political Dynamics and Prospects in the Two “Remain” Areas. Policy Paper* (Edinburgh: Scottish Centre on European Relations).

Hughes, Kirsty (2019). Scotland’s Brexit Blues. In: Hassan, Gerry ed. *The Story of the Scottish Parliament* (Edinburgh: Edinburgh University Press), s. 201–210.

Ichijo, Atsuko (2004). *Scottish Nationalism and the Idea of Europe: Concepts of Europe and the Nation* (London: Frank Class).

Kohen, Marcelo G. ed. (2006). *Secession. International Law Perspectives* (Cambridge: Cambridge University Press).

Kohoutek, Jiří (1999). Skotská národní strana a skotský nacionalismus. In: Dančák, Břetislav – Fiala, Petr eds. *Nacionalistické politické strany v Evropě* (Brno: Masarykova univerzita), s. 36–44.

LaPlant, James – Glen, Carol – LaPlant, Kristina (2016). The Unraveling of the Union? Brexit, Scottish Independence, and the Future of the United Kingdom [conference paper]. *GPSA 2016 Conference*. 10. – 12. listopadu 2016.

Leith, Murray S. – Soule, Daniel P. J. (2011). *Political Discourse and National Identity in Scotland* (Edinburgh: Edinburgh University Press).

Lucký, Jakub (2020). „Chtěl bych Skotsko v unii.“ Brexit vyvolal další vlnu podpory referenda o skotské nezávislosti. *iRozhlas*. 31. 1. 2020

- (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/brexit-skotove-referendum-o-nezavislosti-skotsko-evropska-unie_2001310835_hag, 8. 4. 2020).
- McCrone, David (2012). Scotland Out the Union? The Rise and Rise of the Nationalist Agenda. *The Political Quarterly* 83 (1), s. 69–76.
- Mellor, Roy (1989). *Nation, State, and Territory: A Political Geography* (London: Routledge).
- Mitchell, James (2009). *Devolution in the UK* (Manchester: Manchester University Press).
- Motyl, Alexander (1991). *Sovietology, Rationality, Nationality: Coming to Grips with Nationalism in the USSR* (New York: Columbia University Press).
- Napier, Theodore (1892). *Scotland's Demand for Home Rule or Local National Self-Government: An Appeal to Scotsmen in Australia* (Melbourne: M. L. Hutchinson).
- Napier, Theodore (1893). *Bannockburn and Liberty: An Appeal to Scotsmen* (Edinburgh: Scottish Home Rule Association).
- Plano, Jack C. – Olton, Roy (1969). *The International Relations Dictionary* (New York: Holt, Rinehart and Winston).
- Rosie, Michael – Bond, Ross (2006). Routes into Scottishness? In: Bromley, Catherine – Curtice, John – McCrone, David – Park, Alison eds. *Has Devolution Delivered?* (Edinburgh: Edinburgh University Press), s. 141–158.
- Ross, Jamie (2014). Scottish independence: The parliament that never was. *BBC*. 17. 9. 2014 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-29048884>, 9. 3. 2020).
- Rosůlek, Přemysl (2014). *Politický secesionismus & etické teorie: Allen Buchanan a jeho kritici* (Brno: Barrister & Principal).
- Scott, Kirsty (2001). SNP plays down voting dilemma. *The Guardian*. 19. 5. 2001 (<https://www.theguardian.com/politics/2001/may/19/uk.election20014>, 25. 3. 2020).
- Scottish Government (2009). *A National Conversation – Your Scotland, Your Voice* (Edinburgh: Scottish Government).
- Scottish Government (2012a). *Your Scotland, Your Referendum. Consultation Paper* (Edinburgh: Scottish Government).
- Scottish Government (2012b). *AGREEMENT between the United Kingdom Government and the Scottish Government on a referendum on independence for Scotland* (Edinburgh: Scottish Government).
- Scottish Government (2013). *Scotland's Future: Your Guide to an Independent Scotland* (Edinburgh: Scottish Government).

- Scottish Government (2014). *First Minister on Referendum Outcome* (<https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20150119120546/https://www.scotreferendum.com/2014/09/first-minister-on-referendum-outcome/>, 3. 4. 2020).
- Scottish Government (nedatováno). *Constitutional Reform: Referendum* (<https://www2.gov.scot/Topics/constitution/background>, 30. 3. 2020).
- Seenan, Gerard (2003). SNP splits into rival camps over leader. *The Guardian*. 4. 8. 2003 (<https://www.theguardian.com/politics/2003/aug/04/uk.scotland>, 22. 3. 2020).
- Sim, Philip (2020). Scottish independence: Could a new referendum still be held? *BBC*. 31. 1. 2020 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-50813510>, 8. 4. 2020).
- Smith, Anthony (1991). *National Identity* (London: Penguin Press).
- SNP (2007). *Manifesto 2007. It's Time* (Edinburgh: Scottish National Party).
- SNP (2010). *Manifesto 2010. Elect a local champion* (Edinburgh: Scottish National Party).
- SNP (2011). *Manifesto 2011. Re-elect a Scottish Government Working for Scotland* (Edinburgh: Scottish National Party).
- SNP (2015). *Manifesto 2015. Stronger for Scotland* (Edinburgh: Scottish National Party).
- SNP (2019). *Manifesto 2019. Stronger for Scotland* (Edinburgh: Scottish National Party).
- SNP (nedatováno). *What is the SNP's plan for Brexit?* (<https://www.snp.org/policies/what-is-the-snp-plan-for-brexit/>, 8. 4. 2020).
- Strmiska, Maxmilián (1998). *Regionální strany a stranické systémy* (Brno: CDK).
- Tamir, Yael (1995). The Engima of Nationalism. *World Politics* 47 (3), s. 418–440.
- Taylor, Brian (2010). Tactical switch. *BBC*. 6. 9. 2010 (https://www.bbc.co.uk/blogs/thereporters/briantaylor/2010/09/tactical_switch.html, 27. 3. 2020).
- Taylor, Brian (2015). Apocalypse now... what next? *BBC*. 8. 5. 2015 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-32660111>, 3. 4. 2020).
- Tomuschat, Christian (2006). Secession and self-determination. In: Kohen, Marcelo G. ed. *Secession. International Law Perspectives* (Cambridge: Cambridge University Press), s. 23–45.
- Travis, Alan (2017). „Unfair, uncollectable“: how Major told Thatcher he was ditching poll tax. *The Guardian*. 20. 7. 2017

(<https://www.theguardian.com/politics/2017/jul/20/unfair-uncollectable-how-major-told-thatcher-ditching-poll-tax>, 14. 3. 2020).

Vodička, Milan (2009). *Den, kdy došly prachy* (Praha: Práh).

Wallenfeldt, Jeff (2015). Highland Clearances. *Britannica*. 6. 2. 2015 (<https://www.britannica.com/place/Highlands-region-Scotland>, 12. 3. 2020).

Wilson, Gordon (2009). *SNP: The Turbulent Years 1960–1990* (Scotland: Scots Independent).

Wood, John R. (1981). Secession: A Comparative Analytical Framework. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique* 14 (1), s. 107–134.

YouGov (2015). *The Times Survey Results* (https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/ixynu9ksjm/Times_ScotlandResults_150910_1.pdf, 3. 4. 2020), s. 1–4.

7 Resumé

The main aim of this thesis is to describe the history of Scottish National Party and apply the concepts of separatism and secessionism to its individual periods. The method for achieving this goal is the analysis of selected periods of SNP activities. The thesis is divided into two parts. In the first part I explain the terms separatism, secessionism and nationalism. In the second part of the thesis I describe Scottish nationalism before the SNP was founded and the events that led to its establishment. Then I deal with the history of this party from 1934 until February 2020. The development of the party is important for observing its changing requirements.

The formation of the party was a major milestone for Scottish independence issue. SNP has been internally divided since its inception, when the party formed two streams – gradualist and fundamentalist. Independence became the main goal of the party, but there have been different attitudes towards achieving it. Fundamentalists have wanted to concentrate immediately on independence, and gradualists have wanted to achieve independent Scotland through devolution.

Historically significant events include the referendums on Scotland's devolution, which took place in 1979 and 1997. In the 1970s, the SNP actively focused on devolution policy, which again led to disagreements on the party's direction. However, this time the SNP was in favour of separatist ideas and for the first time presented a strategy of achieving independence through the creation of a Scottish Parliament. The reason for this decision was still low support of secession among Scottish voters, so gradualists argued that the creation of Scottish autonomous institution would at least approach complete independence. Nevertheless, the first referendum on Scotland's devolution was unsuccessful and the Scottish Parliament was not formed. During this period, the party also took a negative stance on European integration. In the 1990s, the SNP again adopted a more restrained strategy to achieve its goal, and supported a second attempt to create the Scottish Parliament, which was already successful. And while the SNP

did not support the European integration in the 1970s, now the party promoted the achievement of the Scottish secession within the European Union.

In 1998 the Scotland Act was passed and gave birth to the Scottish Parliament and the Scottish Government. In the first elections to the new parliament the SNP was confirmed as the second strongest party in Scotland, and in 2007 it became the strongest political party in the country. After obtaining a majority in the Scottish Parliament in 2011, the party began to demand a referendum on Scottish independence. Despite Alex Salmond's initial attempt to include a question on full devolution in the referendum, the party finally agreed on one simple question – whether Scotland should be an independent country. This shows that the separatist ideas of the party gradually disappeared during this period and the party fully focused on achieving secession.

After the unsuccessful referendum on Scottish independence in 2014, Scotland's First Minister, Alex Salmond, decided to resign and was replaced by Nicola Sturgeon, who pledged to pursue independence. However, the issue of independence was not a priority in the 2015 manifesto. Sturgeon focused on gaining powers for the Scottish Parliament, which allow control of finances and improve the situation of poor society. It shows separatist tendencies again. After the referendum on the United Kingdom's membership of the European Union was held, the requirements for Scottish secession were strengthened again, as Scotland voted to stay in the EU. In the 2019 manifesto Sturgeon promised to hold a second referendum on Scottish independence. Despite the refusal to give the necessary powers to the Scottish Parliament by British Prime Minister Boris Johnson, Scottish nationalists still believe that this decision is unsustainable and that a referendum will sooner or later take place.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1.....	49
Příloha č. 2.....	49
Příloha č. 3.....	50
Příloha č. 4.....	50

Příloha č. 1: Srovnání výsledků skotských referend o devoluci v letech 1979 a 1997

	1979		1997			
	Skotský parlament?		Skotský parlament?		S daňovými pravomocemi?	
	% hlasů	% voličů	% hlasů	% voličů	% hlasů	% voličů
ANO	51.6	32.9	74.3	45.7	63.5	38.9
NE	48.4	30.8	25.7	15.8	36.5	22.4
Volební účast	64 %		60 %			

Zdroj: Hepburn, Eve (2010). *Using Europe: territorial party strategies in a multi-level system* (Manchester: University Press), s. 60.

Příloha č. 2: Výsledky voleb do skotského parlamentu v letech 1999, 2003 a 2007

	1999			2003			2007		
	Volební obvod (počet křesel)	Seznam (počet křesel)	Počet křesel celkem	Volební obvod (počet křesel)	Seznam (počet křesel)	Počet křesel celkem	Volební obvod (počet křesel)	Seznam (počet křesel)	Počet křesel celkem
Labouristická strana	53	3	56	46	4	50	37	9	46
Skotská národní strana (SNP)	7	28	35	9	18	27	21	26	47
Konzervativní strana	0	18	18	3	15	18	4	13	17
Liberálně demokratická strana	12	5	17	13	4	17	11	5	16
Skotská strana zelených	0	1	1	0	7	7	0	2	2
Skotská socialistická strana (SSP)	0	1	1	0	6	6	0	0	0
Ostatní	1	0	1	2	2	4	0	1	1

Poznámka: Volební systém ve Skotsku je smíšený (*Additional Member System*), což znamená, že každý volič má dva hlasy – jeden hlas pro poslance ve volebním obvodu (vyhrává kandidát s největším počtem hlasů) a druhý pro dalšího člena ze seznamu. Regionální seznam je navržen tak, aby celkový výsledek byl přiměřenější (používá se systém poměrného zastoupení). Ze sto dvaceti devíti poslanců za Skotsko je sedmdesát tři voleno ve volebních obvodech a padesát šest je vybráno z regionálních seznamů politických stran.

Zdroj: Hepburn, Eve (2010). *Using Europe: territorial party strategies in a multi-level system* (Manchester: University Press), s. 62.

Příloha č. 3: Vzor letáků rozdáváných v rámci kampaně *Better Together*

BBC (2012c). Scottish independence: Alistair Darling warns of 'no way back'. *BBC*. 25. 6. 2012 (<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-18572750>, 29. 3. 2020).

Příloha č. 4: Fotografie se sloganem „Stop Brexit“ v manifestu SNP z roku 2019

SNP (2019). *Manifesto 2019. Stronger for Scotland* (Edinburgh: Scottish National Party), s. 3.